

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЛІ БАТЬКІВСЬКОЇ СІМ'Ї У ВИБОРІ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА

Федоренко Раїса Петрівна,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної та клінічної психології
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Стаття присвячена особливостям прийняття сучасною молоддю індивідуальних рішень щодо вибору майбутнього шлюбного партнера. Досліджуються особливості функціонування батьківської сім'ї та батьківсько-дитячих взаємин, їх вплив на моделювання образу та вибір майбутнього партнера. Підтверджено той факт, що вивчення особливостей вибору шлюбного партнера необхідно здійснювати комплексно, враховуючи особливості впливу як батьківської сім'ї, так і найближчого оточення, що справило яскраве враження в ранньому дитинстві.

Ключові слова: подружні взаємини; стабільність шлюбу; образ партнера; модель поведінки; психологічна готовність; особистісний профіль партнерів; батьківські установки; сумісність подружжя.

Fedorenko Raisa. Psychological characteristics of the role of the parental family in choosing a marriage partner

The article is devoted to the peculiarities of the acceptance of individual decisions regarding the choice of future marriage partner by modern youth. The peculiarities of the parental family and parent-child relations functioning, their influence on the modeling of image and on the choice of future partner have been studied. The analysis of the obtained results allowed to make conclusions, what way future partners wanted to be seen in by our understudied, according to the experience of parental family and relations with parents. The obtained results allow suggesting that the image of future partner is formed at subconscious level in early childhood and presupposes the presence of features and qualities, both positive and negative, of the closest environment of a child.

The research showed that in the vast majority of the interviewed, the features and qualities of persons that caused the emotional attraction, coincide with the highlighted features and qualities of the childhood period closest environment. At the same time it should be noted, that if for the subconscious partner image, as well as the closest environment since childhood, positive features and qualities are more typical, then the choice of partners, whom the greater emotional attraction are followed to, are also endowed with positive characteristics.

The fact has been confirmed, that study of the peculiarities of the marriage partner choice should be carried out comprehensively, taking into account the peculiarities of the influence of both parental family and closest environment, which have made the expressed impression in early childhood.

Key words: marriage relations, marriage stability, partner image, behavior model, psychological readiness, personality profile of partners, parental settings, married couple compatibility.

Постановка проблеми. Вступ у шлюб є однією з найбільш важливих подій в житті людини, тому прийняття правильних індивідуальних рішень, пов'язаних зі створенням і збереженням сім'ї, є запорукою особистого сімейного благополуччя і стабільності суспільства. На сучасному етапі, коли наше суспільство, зокрема, і молода сім'я, переживають істотні зміни у всіх сферах життя: соціально-економічній, політичній, культурній, – величезного

значення набувають впливи педагогічного характеру, в першу чергу сім'ї, на виховання дітей.

У вивченні чинників, що впливають на характер міжособистісних стосунків у сімейній парі, орієнтуються на особистісний профіль партнерів та профіль їх взаємодії, а також на особливості умов проживання сімейної пари, її вікових ознак, рівня освіти і рівня матеріального забезпечення молоді сім'ї, знову ж таки поси-

лаючись на концепції вітчизняних та зарубіжних науковців.

Численні дослідження показують, що важливий вплив на побудову подружніх взаємин, якість і стабільність шлюбу надає досвід, отриманий в батьківській родині, особливо на ранніх етапах розвитку. Відповідно до думки Р. Скіннера, люди вибирають один одного несвідомо, спираючись на схожість сімейної історії [2; 5].

Уявлення молоді про майбутнє сімейне життя залежно від ступеня зрілості можуть свідчити про психологічну готовність до шлюбу.

Міцність майбутнього шлюбу та сумісність подружжя, успішність батьківства залежать від благополуччя батьківської сім'ї та моделей батьківської та подружньої поведінки. Проблеми, які були у дитини в батьківській сім'ї, частіше переносяться на їхні взаємини у систему чоловік – дружина, батьки – діти у своїй сім'ї. Нестабільність у сімейних взаємозв'язках, конфліктні ситуації, шлюбні кризи беруть свій початок ще до сімейного життя, оскільки кожна особистість має, за висловом С. Некрасова, І. Возилкіна, «очікування», і чим більше шлюб не збігається з очікуваннями, тим скоріше та гостріше це проявлятиметься [1].

Таким чином, становлення і ефективне батьківство характеризуються узгодженням уявлень чоловіка й жінки відносно ролі батьків, функцій, розподілу відповідальності, обов'язків; до моменту появи дитини, узгодження уявлень відбувається на «теоретичному» рівні, під час бесід один з одним, побудови майбутнього, а з появою дитини узгодження уявлень отримує «друге народження», коли теорія починає реалізовуватися на практиці; розвинена форма батьківства характеризується відносною стійкістю, стабільністю й реалізується в узгодженості уявлень подружжя про батьківство, компліментарність динамічних проявів батьківства [3; 4].

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному розгляді впливу батьківсько-дитячих взаємин та батьківської сім'ї в цілому на вибір шлюбного партнера у сучасній молоді.

Результати дослідження. Науковці виділяють ряд критеріїв, що характеризують уявлення про потенційного шлюбного

партнера, серед яких батьківський сценарій, перші навички спілкування, отримані в сім'ї, дитячому садку або школі, перші еротичні враження, а також певні генетичні ознаки. Мати і батько багато в чому визначають сімейні та статево-рольові установки майбутніх дружин і чоловіків, матерів і батьків, а наявність братів і сестер та особливості взаємин з ними є одним із важливих критеріїв успішності майбутнього шлюбу. Дослідження статево-рольової ідентифікації представлені роботами таких авторів, як І. С. Кон, З. Фрейд, К. Абрахам, К. Юнг, Е. Джонс, Ш. Ференці, Т. Репіна, В. Є. Каган, Ю. М. Орлов і ін.

За останні десятиріччя з'явилося багато наукових досліджень і нових ідей стосовно такого явища, як сім'я. Ця тема активно опрацьовується сучасними як зарубіжними, так і українськими психологами, психотерапевтами, психіатрами, серед яких Т. Алексєнко, О. Безпалько, І. Гребенніков, О. Докукіна, З. Зайцева, І. Зверева, А. Капська, І. Кон, О. Кононко, В. Кравець, Г. Лактіонова, Л. Міщик, М. Мушкевич, Р. Овчарова, В. Постовий, І. Трубавіна, Р. П. Федоренко, Т. Шеляг та ін.

Проблема оцінки та моделювання образу майбутнього чоловіка чи дружини у молодих людей виявилася найменш вивченою у зв'язку з відсутністю спеціальних досліджень, що стосуються ролі взаємин у батьківській сім'ї та їх впливові на вибір шлюбного партнера, чим і визначається актуальність обраної теми роботи.

Вибірку дослідження склали 100 осіб (50 юнаків та 50 дівчат), які є студентами Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Вік досліджуваних становить 18–21 рік. 82 з них мають повні батьківські сім'ї, 18 дітей проживають у неповних сім'ях, при цьому 11 осіб підтримують стосунки з батьками, які проживають окремо, дев'ятеро з батьків перебувають на час дослідження у повторному шлюбі. Дослідження проводилось на базі факультету психології та соціології.

Для проведення дослідження нами було обрано низку психодіагностичних методик, спрямованих на аналіз особистісного профілю, батьківсько-дитячих взаємин обстежуваних та сімейної ситуації в цілому.

Теоретичне опрацювання наукових джерел та проведене комплексне дослідження дали змогу здійснити всебічне вивчення особливостей побудови подружніх взаємин у сучасній молоді, дослідити батьківсько-дитячі взаємини як чинника готовності молоді до подружнього життя та вибору шлюбного партнера, виявити особливості формування образу шлюбного партнера.

За результатами емпіричного дослідження, можна зробити наступні висновки:

Дослідження готовності молоді до шлюбно-сімейних взаємин виявило, що середньо-груповий рівень готовності є достатньо високим як серед хлопців, так і серед дівчат.

Серед термінальних цінностей сучасна молодь надає перевагу таким, як особистий престиж, високе матеріальне становище, особистісний розвиток, духовне задоволення, збереження особистої індивідуальності. За шкалою «активні соціальні контакти» результати юнаків і дівчат є дещо відмінними: хлопці продемонстрували нижчі показники, що є свідченням того, що рівень прагнення юнаків до встановлення благополучних стосунків з іншими людьми, спілкування та взаємодія з ними, є середнім, а у дівчат – високим. За шкалою «Сімейне життя» як хлопці, так і дівчата виявили високі показники щодо значущості всього, що пов'язане з сім'єю і її благополуччям.

На основі аналізу особистісних рис було визначено психологічний портрет ідеального партнера для подружнього життя в уявленні респондентів нашої вибірки.

Згідно результатів оцінки взаємин у батьківській сім'ї виявлено, що в цілому, як дівчата, так і хлопці своє дитинство характеризують як щасливе, при цьому відмічають важливу роль матері в забезпеченні сімейного благополуччя. Більшістю досліджуваних наявність конфліктів визначена як такі, що були іноді присутніми, при цьому, здебільшого, джерелом напруги є батько, авторитет в сім'ї належить, як правило, матері. Стосовно того, чи хочуть досліджувані, щоб їхні майбутні подружні взаємини були подібними на стосунки між батьками, лише незначна частина як хлопців, так і дівчат дали стверджувальну відповідь. При

цьому, третина дівчат вважають батька еталоном чоловічих якостей, зате більша половина хлопців свою матір оцінюють як еталон жіночності.

Результати дослідження показали, що на вибір партнера не впливає та ситуація, повною чи неповною була батьківська сім'я. Це може бути обумовлено тим, що у досліджуваних, які виховувались у неповних сім'ях, був в дитинстві значущий чоловік, який взяв на себе функції батька (дідусь, вітчим, старший брат) і тим самим вплинув на формування образу чоловіка.

Заслугує на увагу той факт, що якщо мати була авторитетною, то дівчата допускають, що їхній майбутній партнер може бути більш агресивним. При цьому, вони орієнтовані на те, що партнер повинен мати серйозні професійні інтереси, вести активну суспільну діяльність.

В сім'ї з авторитетним батьком, який приймав основні рішення, а з боку матері спостерігалось схвалення автономності – від майбутнього партнера як хлопці, так і дівчата очікують більшого розуміння, підтримки. Разом з тим, якщо джерелом напруги в сім'ї є мати, то у майбутньому дівчата будуть надавати перевагу більш агресивному і підозрілому чоловікові, оскільки в таких сім'ях батько сприймається як більш підпорядкований і залежний. Якщо джерелом напруги є в більшій мірі батько, то він виступає і більшим джерелом конфліктів у стосунках з дочкою, ніж мати. В такому випадку дівчата у виборі майбутнього партнера прагнуть орієнтуватися на психотерапевтичність спілкування в сім'ї, довірливість і взаєморозуміння з партнером.

При авторитарних батьках хлопці мріють бачити майбутню партнершу у залежності від емоційних зв'язків: чим тісніший зв'язок між авторитарною матір'ю і сином, тим у більшій мірі прослідковується агресивність і підозрілість в образі майбутнього партнера. При авторитарному батькові образ майбутньої партнерші вимальовується у відповідності з особистісними характеристиками матері, якщо у неї з сином тісний емоційний зв'язок.

Результати засвідчують, що як хлопці, так і дівчата з сімей, де між батьками траплялись часті сварки та конфлікти, майбутнього партнера мріють бачити покір-

ним, схильним до поступок, пасивним, підпорядкованим.

Цікавим є той факт, що за результатами аналізу отриманих даних значних відмінностей в оцінці образу майбутнього партнера у дівчат, які сприймають свого батька як еталон чоловіка і у дівчат, які так не вважають, не виявлено. Таким чином, ідеалізація чи нейтральність стосовно батька не визначає особливостей в уявленні свого майбутнього партнера. При цьому, третина хлопців, які вважають свою матір еталоном жіночності, хотіли б бачити майбутнього партнера подібним на свою матір.

Варто відмітити, що дівчата, які надають перевагу владним, із сильним типом особистості чоловікам, виховувались в сім'ях, де стосунки батьків між собою характеризуються як доброзичливі. Характерними для них є загальна задоволеність взаєминами і авторитетність батька.

Отже, як бачимо, аналіз отриманих результатів дав змогу зробити висновки, якими хочуть бачити своїх майбутніх партнерів наші досліджувані відповідно до досвіду батьківської сім'ї та стосунків з батьками. На нашу думку, усвідомлюваний образ майбутнього шлюбного партнера, про якого мріють молоді люди, як правило, не знаходить підтвердження у реальному житті. Практичні результати роботи з молодими подружжями у Центрі сімейної психології «Щаслива сім'я» стверджують, що особистісні риси і якості шлюбних партнерів, до яких відчували емоційний потяг, рідко співпадали з образом партнера, про якого мріяли.

Отримані результати дають змогу припустити, що образ майбутнього партнера формується на підсвідомому рівні у ранньому дитинстві і передбачає наявність рис і якостей, як позитивних, так і негативних, найближчого оточення дитини.

Дослідження показало, що у значної більшості опитуваних риси і якості осіб, які викликали емоційний потяг, співпадають з виділеними рисами і якостями найближчого оточення дитячого періоду. При цьому, варто зауважити, що якщо підсвідомому образу партнера, як і найближчому оточенню з дитинства, більш характерними є позитивні риси і якості, то і вибори партнерів, до яких прослідковується більший емоційний потяг, теж наділені позитивними характеристиками.

Слід зазначити, що відмінність у формуванні підсвідомого образу майбутнього партнера між досліджуваними чоловічої і жіночої статі не прослідковується.

Як бачимо, дослідженням підтверджено той факт, що образ партнера формується у підсвідомості ще в ранньому дитинстві, з самих яскравих для дитячого сприйняття рис і якостей найближчого оточення, а в подальшому, дорослому, житті саме ці якості, будучи наявними у осіб протилежної статі, викликають значний емоційний потяг.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отримані результати проведеного дослідження засвідчили, що аналіз особливостей вибору шлюбного партнера сучасною молоддю слід здійснювати комплексно, враховуючи вивчення як впливу батьківської сім'ї, взаємин з батьками, так і найближчого оточення, яке мало значний вплив чи справило яскраве враження в ранньому дитинстві.

У подальшому, на нашу думку, заслуговує на увагу дослідження впливу стосунків з сиблінгами на формування образу ідеального партнера. Варто проаналізувати також, чи існують відмінності між тим, особи якої статі мали більший вплив на формування підсвідомого образу партнера.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Деніжна С. О. Етика і психологія сімейного життя : навчальний посібник / С. О. Деніжна, М. О. Сова. К. : Вид. центр НУБіП України, 2010. 212 с.
2. Капська А. Й. Молода сім'я : проблеми та умови її становлення. К. : ДЦССМ, 2006. 184 с.
3. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини : метод. матеріали для тренера / авт.-упоряд. О. В. Безпалько [та ін.] ; заг. ред. Г. М. Лактіонова. К. : Науковий світ, 2003. 107 с.
4. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навчальний посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 364 с.
5. Х. Хендрикс. Как добиться желанной любви. / Пер. с англ. А. Н. Дворянкина. 1995. 256 с.

REFERENCES:

1. Dienizhna S. O. Etyka i psykhohohiia simeinoho zhyttia : navchalnyi posibnyk / S. O. Dienizhna, M. O. Sova. – K. : Vyd. tsentr NUBiP Ukrainy, 2010. – 212 s.
2. Kapska A. Y. Moloda simia : problemy ta umovy yii stanovlennia / A. Y. Kapska. – K. : DTsSSM, 2006. – 184 s.
3. Usvidomlene batkivstvo yak umova povnotsinnoho rozvytku dytyny : metod. materialy dlia trenera / avt.-uporiad. O. V. Bezpalko [ta in.] ; zah. red. H. M. Laktionova. – K. : Naukovyi svit, 2003. – 107 s.
4. Fedorenko R. P. Psykhohohiia simi : navchalnyi posibnyk / R. P. Fedorenko. – Lutsk : Vezha-Druk, 2015. – 364 s.
5. Kh. Khendryks. Kak dobytsia zhelannoi liubvy. / Per. s anhl. A. N. Dvoriadkyna. 1995. – 256 s.